

ECLI:EU:C:2017:313

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA

NILSA WAHLA

od 27. travnja 2017.[\(1\)](#)

Predmet C-186/16

Ruxandra Paula Andriciuc i dr.

protiv

Banca Românească SA

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputila Curtea de Apel Oradea (Žalbeni sud u Oradei, Rumunjska))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Direktiva 93/13/EEZ – Članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 2. – Ugovori o kreditu u stranoj valuti – Odredbe izuzete od ocjene nepoštenosti – Ugovorne odredbe koje se odnose na definiciju glavnog predmeta ugovora ili na primjerenost cijene, koje su sastavljene na jasan i razumljiv način – Trenutak u kojem se ocjenjuje postojanje znatnije neravnoteže između prava i obveza stranaka koja proizlazi iz ugovora – Doseg i razina informacija koje banka mora pružiti”

1. U ovom predmetu Curtea de Apel Oradea (Žalbeni sud u Oradei, Rumunjska) postavlja, u okviru spora između banke i više pojedinih korisnika kredita, pitanje o tumačenju članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 2. Direktive 93/13/EEZ[\(2\)](#). Taj spor uslijedio je nakon zahtjeva za proglašenje ništavosti određenih navodno nepoštenih odredbi, koje se nalaze u ugovorima o potrošačkom kreditu u stranim valutama, osobito onima koje se odnose na „tečajni rizik” i obvezu vraćanja kredita u stranoj valuti u kojoj je ugovoren.

2. Iako je Sud već bio pozvan pružiti određena pojašnjenja o tumačenju odredbi Direktive 93/13 u vrlo specifičnom okviru ugovora o kreditu u stranoj valuti, ovim se zahtjevom za prethodnu odluku on poziva da pruži dodatna pojašnjenja, kao prvo, u pogledu trenutka u kojem valja ocijeniti postojanje „znatnije neravnoteže” na štetu potrošača u smislu članka 3. stavka 1. te direktive i, kao drugo, u pogledu dosega članka 4. stavka 2. navedene direktive kojim se iz ocjenjivanja nepoštenosti isključuju, među ostalim, odredbe kojima se utvrđuje „glavni predmet” ugovora. Što je još važnije, u predmetu se Sudu pruža mogućnost da odluči o samoj usklađenosti uporabe zajmova u stranoj valuti[\(3\)](#) u vrlo osjetljivom kontekstu[\(4\)](#).

Pravni okvir

Pravo Unije

3. Člankom 1. Direktive 93/13 predviđa se:

„1. Svrha ove Direktive je uskladiti zakone i druge propise država članica koji se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača.

2. Ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba i odredaba ili načela međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili Zajednica stranke, posebno u području prijevoza, ne podliježu odredbama ove Direktive.”

4. U skladu člankom 3. stavkom 1. navedene direktive, „[u]govorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora”.

5. Članak 4. Direktive 93/13 glasi:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

6. Člankom 5. te direktive propisuje se:

„U slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo [...]”

Rumunjsko pravo

Zakon br. 193/2000

7. Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori (Zakon br. 193/2000 o nepoštenim odredbama u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe i potrošača), od 10. studenoga 2000., u svojoj ponovno objavljenoj verziji(5) prenosi Direktivu 93/13.

8. U skladu s člankom 4. tog zakona:

„1. Ugovorna odredba, koja nije izravno dogovorena s potrošačem, smatra se nepoštenom ako, zasebno ili u vezi s drugim ugovornim odredbama, na štetu potrošača i suprotno zahtjevima o dobroj vjeri stvara znatniju neravnotežu između prava i obveza stranaka.

[...]

6. Ocjena o tome jesu li odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na mogućnost ispunjavanja zahtjeva u vezi s cijenom i plaćanjem, s jedne strane,

ni na proizvode i usluge isporučene u zamjenu, s druge strane, ako su te odredbe sastavljene na lako razumljivom jeziku.”

9. Točkom 1. podtočkom (p) priloga Zakonu br. 193/2000 određuje se da se nepoštenima smatraju one ugovorne odredbe kojima se predviđa da se „cijena robe određuje u trenutku isporuke, ili [koje omogućuju] prodavatelju robe ili pružatelju usluga povećanja njihovih cijena, a da u oba slučaja potrošač nema odgovarajuće pravo raskidanja ugovora ako je konačna cijena previsoka u odnosu na cijenu utvrđenu prilikom sklapanja ugovora”. Pojašnjeno je da „[o]dredbe iz te točke nisu prepreka za klauzule o indeksaciji cijena, pod uvjetom da su u skladu sa zakonom i da je metoda prema kojoj se cijene mijenjaju jasno opisana”.

10. Točkom 2. tog priloga predviđa se:

„Odredbe iz točke 1. podtočke (a), (p) i (t) ne primjenjuju se na:

(a) transakcije prenosivih vrijednosnih papira, financijskih instrumenata i ostalih proizvoda ili usluga kod kojih je cijena povezana s fluktuacijom burzovnih kotacija ili indeksa ili stopama na financijskom tržištu koje prodavatelj robe ili pružatelj ne kontrolira,

(b) ugovore o kupovini ili prodaji strane valute, putničke čekove ili međunarodne novčane doznake izražene u stranoj valuti ili drugim načinima međunarodnog plaćanja.”

11. Sud koji je uputio zahtjev navodi da su članak 4. stavak 6. i točka 2. navedenog priloga uvedeni Zakonom br. 363/2007, koji je stupio na snagu 31. prosinca 2007., i da je točka 1. podtočka (p) Priloga prije stupanja na snagu Zakona br. 363/2007 glasila:

„Nepoštenim odredbama smatraju se ugovorne odredbe kojima se omogućava određivanje cijene u trenutku isporuke ili povećanje cijene u trenutku isporuke u odnosu na cijenu utvrđenu prilikom sklapanja ugovora ako potrošač nema pravo raskinuti ugovor kad smatra da je cijena previsoka u odnosu na početno utvrđenu cijenu.”

Građanski zakonik

12. Člankom 1578. Građanskog zakonika, u verziji koja je bila na snazi na datum sklapanja tih ugovora, određivalo se:

„Obveza koja proizlazi iz novčanog zajma uvijek je ograničena na isti iznos naveden u ugovoru.

Ako se vrijednost valute poveća ili smanji prije roka za otplatu, dužnik mora vratiti posuđeni iznos i obvezan je vratiti samo taj iznos u valuti koja se koristila prilikom plaćanja.”

13. Članak 970. Građanskog zakonika, u verziji koja je bila na snazi na datum sklapanja ovih ugovora, glasio je:

„Ugovori se moraju izvršavati u dobroj vjeri.

Oni su obvezujući ne samo u pogledu onoga što je u njima navedeno, već i u pogledu svih posljedica obveze koje u skladu s pravičnošću, običajima ili zakonom proizlaze iz njezine naravi.”

Zakon br. 190/1999

14. Člankom 8. Zakona br. 190/1999 o hipotekarnom kreditu za ulaganja u nekretnine (u daljnjem tekstu: Zakon br. 190/1999), u verziji koja je bila na snazi na datum sklapanja predmetnih ugovora, predviđalo se:

„Prije potpisivanja ugovora o hipotekarnom kreditu za ulaganja u nekretnine ovlaštena ustanova korisniku kredita daje pismenu ponudu u kojoj su navedeni svi uvjeti iz ugovora i rok valjanosti ponude, koji ne smije biti kraći od 10 dana, počevši od dana primitka ponude od strane mogućeg dužnika.”

15. Članak 14. stavak 1. Zakona br. 190/1999 glasi:

„U ugovoru o hipotekarnom kreditu za ulaganja u nekretnine iznos ugovorenog kredita može biti izražen u leuima ili u konvertibilnoj valuti, a korisniku kredita stavlja se na raspolaganje u obliku jedne ili više isplata.”

Uredba br. 3

16. Sud koji je podnio zahtjev navodi da je članak 4. Uredbe br. 3 Banca Națională a României (Rumunjska narodna banka), od 12. ožujka 2007., o ograničenju kreditnog rizika u pogledu kredita namijenjenih fizičkim osobama stupio na snagu 22. kolovoza 2008. i da se njime predviđa:

„Davatelji kredita dužni su, u okviru rasporeda plaćanja koji se odnose na kreditne ugovore, ili u nedostatku rasporeda plaćanja, posebnom napomenom u ugovoru o kreditu obavijestiti klijente o mogućem povećanju iznosa koji se duguju u slučaju ostvarenja tečajnog ili kamatnog rizika ili u slučajevima povećanja troška kredita koji proizlazi iz provizija i drugih troškova koji se odnose na upravljanje kreditom predviđenih ugovorom.”

Glavni postupak, prethodna pitanja i postupak pred Sudom

17. Iz činjenica koje je u glavnom postupku izložio sud koji je uputio zahtjev proizlazi da su, između travnja 2007. i listopada 2008., Ruxandra Paula Andriciuc i 68 drugih osoba (u daljnjem tekstu: korisnici kredita) sklopili s bankom Banca Românească SA (u daljnjem tekstu: banka) kreditne ugovore u švicarskim francima za stjecanje nekretnina, refinanciranje drugih kredita ili za osobne potrebe.

18. U skladu s člankom 1. stavkom 2. ugovora koji su potpisali svi korisnici kredita, potonji su korisnici kredita bili dužni plaćati mjesečnu ratu kredita u švicarskim francima. Člankom 8. stavkom 2. tog ugovora utvrđeno je da „[s]va plaćanja koja izvršava korisnik kredita s ciljem vraćanja kredita moraju se izvršavati u valuti u kojoj je kredit i odobren”. Osim toga, u člancima 9.1. i 10.3.9. navedenog ugovora sadržane su dvije odredbe kojima se, po isteku dospjeća mjesečne rate ili u slučaju da korisnik kredita ne poštuje obveze koje proizlaze iz navedenih ugovora, omogućavalo banci da tereti račun korisnika kredita i da, ako je to potrebno, izvrši konverziju sredstava raspoloživih na njegovu računu u valutu ugovora, po deviznom tečaju koji je koristila banka na datum navedene transakcije. Na temelju tih odredbi svaka razlika u deviznom tečaju isključivo je na teret korisnika kredita.

19. Prema mišljenju korisnika kredita, banka je mogla predvidjeti promjene i fluktuacije deviznog tečaja švicarskog franka. Oni smatraju da je banka, time što ih nije obavijestila o navedenim fluktuacijama na transparentan način, povrijedila svoje obveze obavješćivanja, upozoravanja i savjetovanja, kao i svoju obvezu sastavljanja ugovornih odredbi na jasan i

razumljiv način kako bi korisnik kredita mogao ocijeniti opseg obveza koje proizlaze iz ugovora koji je sklopio.

20. Smatrajući da su ugovorne odredbe kojima se utvrđuje otplata kredita u švicarskim francima i nameće tečajni rizik korisnicima kredita nepoštene odredbe, korisnici kredita su 2. travnja 2014. pred Tribunalul Bihor (prvostupanjski sud u Bihoru, Rumunjska) podnijeli tužbu kojom su u biti navedene odredbe htjeli proglasiti apsolutno ništavima, kao i naložiti banci da za svaki kreditni ugovor uspostavi novi raspored otplata kojim se predviđa konverzija kredita u rumunjske leue, po deviznom tečaju koji je bio važeći u trenutku sklapanja kreditnog ugovora.

21. Tribunalul Bihor (prvostupanjski sud u Bihoru) odbio je tužbu svojom presudom br. 280/COM od 30. travnja 2015.

22. Korisnici kredita podnijeli su žalbu protiv te presude pred sudom koji je uputio zahtjev, koji je, imajući dvojbe u pogledu tumačenja određenih odredbi Direktive 93/13, odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da znatnu neravnotežu između prava i obveza stranaka koje proizlaze iz ugovora treba ocjenjivati strogo se držeći trenutka sklapanja ugovora ili je njime obuhvaćen i slučaj u kojem je tijekom izvršenja ugovora s periodičnim ili stalnim obvezama protučinidba potrošača, u usporedbi s onom na koju je bio obvezan u vrijeme sklapanja ugovora postala preveliko opterećenje zbog znatnijih promjena deviznog tečaja?

2. Treba li se smatrati da se jasno i razumljivo sastavljenom ugovornom odredbom u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 moraju predviđati samo razlozi koji su doveli do uključivanja navedene odredbe u ugovor i njezin operativni mehanizam ili se njome trebaju također predvidjeti sve moguće posljedice zbog kojih može varirati cijena koju potrošač plaća, kao primjerice rizik deviznog tečaja, te može li se s obzirom na Direktivu 93/13 smatrati da se obveza banke da obavijesti klijenta u trenutku odobravanja kredita odnosi isključivo na kreditne uvjete, odnosno na kamate, troškove i jamstva na teret korisnika kredita, i da pritom u takvu obvezu ne ulazi moguća aprecijacija ili deprecijacija strane valute?

3. Treba li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da izrazi ‚glavni predmet ugovora‘ i ‚primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i roba, na drugoj‘ obuhvaćaju odredbu unesenu u ugovor o kreditu u stranoj valuti, sklopljen između prodavača ili pružatelja usluga i potrošača, koja nije bila predmetom pojedinačnih pregovora i na temelju koje se kredit mora vratiti u istoj valuti?“

23. Pisana očitovanja podnijeli su korisnici kredita, banka, rumunjska i poljska vlada, kao i Europska komisija.

24. Rasprava na kojoj su sudjelovali korisnici kredita, banka, rumunjska vlada i Komisija održana je 9. veljače 2017.

Analiza

25. Prije pojedinačnog ispitivanja pitanja koja je postavio sud koji je uputio zahtjev, najprije želim iznijeti nekoliko razmatranja u pogledu dopuštenosti ovog zahtjeva, dopuštenosti koju je banka dovela u pitanje.

26. Naime, banka je izrazila dvojbe u pogledu dopuštenosti postavljenih pitanja. Ona smatra da prethodna pitanja nisu bila ni potrebna, uzimajući u obzir postojeću sudsku praksu u tom području, ni relevantna, s obzirom na narav spora u glavnom postupku. Zapravo, prethodnim postupkom nastoji se postići individualno rješenje s ciljem konkretnog rješavanja spora u glavnom postupku.

27. U tom pogledu, dostatno je podsjetiti da, s jedne strane, za zahtjeve za prethodnu odluku vrijedi pretpostavka relevantnosti i da, s druge strane, nije očito da pitanja postavljena u ovom slučaju nisu korisna za sud koji je uputio zahtjev, koji je u najboljem položaju da odluči o primjerenosti zahtjeva za prethodnu odluku(6).

28. U tom je pogledu ustaljeno da Sud može odbiti zahtjev za prethodnu odluku koji je podnio nacionalni sud samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom spora u glavnom postupku, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaze činjeničnim i pravnim elementima potrebnima da bi se mogao dati koristan odgovor na upućena pitanja(7).

29. Nadalje, što se tiče sadržaja pitanja postavljenih u ovom slučaju, ta se pitanja odnose na, kao prvo, način razumijevanja, s obzirom na Direktivu 93/13, promjene koje su uslijedile nakon sklapanja ugovora, kao drugo, na ocjenu jasnoće i razumljivosti ugovornih odredbi u takvom kontekstu i, kao treće, na definiciju onoga što je obuhvaćeno „glavnim predmetom ugovora” ili „primjerenošću cijene” u smislu članka 4. stavka 2. te direktive.

30. Kao što je predložila rumunjska vlada, čini mi se da valja ispitati ta pitanja obrnutim redoslijedom od onog kojim su postavljena. Pitanje primjenjivosti članka 4. stavka 2. Direktive 93/13, kojim se iz ocjene nepoštenosti isključuju određene ugovorne odredbe, kao i pitanje jesu li predmetne odredbe „jasno i razumljivo” sastavljene, moraju se postaviti prije sadržajne ocjene nepoštenosti tih odredbi(8).

31. S tim u vezi, valja podsjetiti da, iako je isključivo sud koji je uputio zahtjev dužan izraziti pravno stajalište u vezi s ocjenom konkretne ugovorne odredbe s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, to ne utječe na činjenicu da je Sud nadležan izdvojiti kriterije iz odredbi Direktive 93/13, u konkretnom slučaju onih iz članka 3. stavka 1. i članka 4. stavka 2., koje nacionalni sud može ili mora primijeniti prilikom ispitivanja ugovorne odredbe s obzirom na odredbe Direktive(9).

Treće pitanje: primjenjivost članka 4. stavka 2. Direktive 93/13

32. Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati obuhvaća li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 ugovornu odredbu na temelju koje se kredit vraća u istoj valuti u kojoj je i dodijeljen i zbog koje, prema mišljenju korisnika kredita, „tečajni rizik” snosi potrošač.

33. Nakon nekoliko uvodnih napomena o dosegu te odredbe s obzirom na zaključke sudske prakse, ispitat ću slučaj ugovora o kreditu poput onih u glavnom postupku.

Uvodne napomene o dosegu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13

34. U skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13, odredbe koje se odnose na „glavni predmet ugovora” i „primjerenost cijene i naknade, na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj”, izuzete su iz ocjene njihove nepoštenosti. Ta odredba temelji se na ideji da na bit ugovornog odnosa (essentialia negotii) u načelu ne smije utjecati vanjska intervencija(10), a osobito ne sudska intervencija.

35. Sud je, u novijoj sudskoj praksi, imao priliku pružiti određena bitna pojašnjenja o dosegu te odredbe i o kriterijima koje nacionalni sud može ili mora primijeniti prilikom ispitivanja ugovornih odredbi s obzirom na odredbe Direktive.

36. Najprije, Sud je presudio da se članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 nužno mora usko tumačiti s obzirom na to da se tom odredbom propisuje iznimka od mehanizma sadržajne ocjene nepoštenih odredbi koji je predviđen Direktivom 93/13(11).

37. Nadalje, Sud je istaknuo da se pojmovi upotrijebljeni u članku 4. stavku 2. Direktive 93/13 moraju autonomno i ujednačeno tumačiti, pri čemu se mora uzeti u obzir kontekst te odredbe i cilj koji se želi postići predmetnim propisom(12).

38. Kao prvo, što se tiče pojma „glavni predmeti ugovora”, Sud upućuje na odredbe koje utvrđuju bitne činidbe tog ugovora i koje, kao takve, obilježavaju taj ugovor. Odredbe koje su sporedne u odnosu na one odredbe kojima se utvrđuje sama bit ugovornog odnosa ne mogu stoga biti obuhvaćene pojmom „glavni predmet”. Valja istaknuti da, kako bi se razlikovalo ono što je „bitno” od onoga što je „sporedno” u određenom ugovoru, valja uzeti u obzir narav, opću strukturu i odredbe predmetnog ugovora o kreditu, kao i njegov pravni i činjenični(13) kontekst.

39. Kao drugo, pojašnjeno je da odredbe koje se odnose na cijenu i naknadu imaju ograničeni doseg jer se ne odnose na primjerenost cijene i naknade. Budući da ne postoji mjerilo ili okvir koji bi usmjerili sud u njegovoj ocjeni, isključenje ocjene nepoštenosti ne dolazi, naime, u obzir(14).

Odnose li se odredbe kojima se zahtijeva otplata zajma u određenoj valuti na glavni predmet ugovora ili na primjerenost cijene i naknade?

40. U ovom slučaju valja utvrditi je li odredba, unesena u ugovor o kreditu sklopljen u stranoj valuti između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, koja nije bila predmetom pojedinačnih pregovora i na temelju koje se kredit mora vratiti u istoj valuti, obuhvaćena jednim od dvaju slučajeva isključenja navedenih u članku 4. stavku 2. Direktive 93/13.

41. Uzimajući u obzir ograničeni doseg isključenja koje se odnosi na odredbe o cijeni i naknadi, navedenog u točki 39. ovog mišljenja, čini mi se isključenim da se odredba kojom se zahtijeva otplata zajma u valuti u kojoj je dodijeljen može odnositi na drugi razlog isključenja.

42. Suprotno tome, smatram da se ta odredba odnosi na glavni predmet ugovora. Naime, čini mi se da odredba kojom se zahtijeva otplata kredita u valuti u kojoj je kredit odobren predstavlja bitan element obveze dužnika da vrati iznos koji mu je davatelj kredita stavio na raspolaganje.

43. Općenito, valja istaknuti da u slučaju ugovora o kreditu, s jedne strane, bitna obveza banke sastoji se u stavljanju na raspolaganje posuđenog iznosa, a da je, s druge strane, obveza korisnika kredita da vrati glavnica i kamate (koje predstavljaju cijenu kredita). Međutim, te su obveze neraskidivo povezane s valutom u kojoj je kredit dodijeljen i ne može se smatrati da su samo navedeni iznosi, bez referentne valute, dio glavnog predmeta ugovora(15).

44. Činjenica da se kredit mora vratiti u određenoj valuti očito predstavlja jedan od temelja ugovora o zajmu, osobito zajma izraženog u stranoj valuti. Ugovorom o kreditu davatelj kredita obavezan je, ponajprije, korisniku kredita staviti na raspolaganje određeni novčani

iznos. Potonji se korisnik kredita ponajprije obvezuje taj iznos vratiti, uglavnom s kamatama, u skladu s predviđenim dospijećem. Te se bitne obveze odnose dakle na novčani iznos koji se nužno mora odrediti u odnosu na precizno vrijednosno mjerilo, odnosno valutu plaćanja i otplate utvrđene u ugovoru o kreditu.

45. Prema mojem mišljenju, taj zaključak potkrjepljuje činjenica da se, u nedostatku pojašnjenja u pogledu valute u kojoj se zajam mora vratiti, pretpostavlja da se taj povrat mora izvršiti u istoj valuti u kojoj je taj zajam dodijeljen. Naime, na temelju načela monetarnog nominalizma, pravnog pravila koje je široko rasprostranjeno osobito u pravnim sustavima s tradicijom građanskog prava, zahtijeva se da se novčana obveza ukida plaćanjem brojčanog iznosa navedenog u ugovoru između stranaka, a da na taj iznos ne utječu razmatranja koja se odnose na vrijednost. Tim pravilom, koje je osobito propisano člankom 1578. Rumunjskog građanskog zakonika (vidjeti točku 12. ovog mišljenja), načelno se zabranjuje intervencija kojoj je cilj uzimanje u obzir fluktuacija novčane vrijednosti, bilo da je riječ o povećanju ili smanjenju, kako bi se izmijenio iznos koji se duguje na dan isplate. Rumunjska vlada, ispitana u tom pogledu na raspravi, potvrdila je da, u nedostatku pojašnjenja u ugovoru o zajmu u pogledu valute u kojoj se zajam mora vratiti, valja zaključiti da se ta otplata mora izvršiti u istoj valuti u kojoj je taj zajam i isplaćen.

46. Osim toga, što se tiče spornih zajmova u glavnom predmetu, ako se uzmu u obzir narav, opća struktura i odredbe ugovora, obveza otplate u švicarskim francima je prema mojem mišljenju ključna.

47. Taj zaključak proizlazi kako iz teksta predmetnih ugovornih odredbi (vidjeti točku 18. ovog mišljenja) tako i iz pravnog i činjeničnog okvira u kojem su sklopljeni sporni ugovori o zajmu.

48. Dva elementa tog okvira, koji su svojstveni glavnom predmetu, čine mi se u tom pogledu odlučujućima.

49. Prvi element je to da se na ugovore o zajmu u stranoj valuti o kojima je riječ u glavnom predmetu primjenjuje kamatna stopa niža od one u ugovorima u nacionalnoj valuti, upravo u zamjenu za „tečajni rizik” do kojeg može doći u slučaju pada vrijednosti nacionalne valute⁽¹⁶⁾.

50. Drugi element koji valja navesti je da je banka konkretno odobrila zajmove u švicarskim francima i da ima pravo tražiti otplatu tih zajmova u istoj valuti. Banka ni u jednom trenutku, kao što se čini da tvrdi Komisija, ne obavlja radnju mijenjanja novca, tako da korisnici kredita i dalje mogu otplaćivati mjesečne rate kredita u švicarskim francima bez obzira na njihovo porijeklo. Obveza otplate mjesečnih rata kredita u švicarskim francima daleko je od toga da predstavlja sporedni element ugovora. Ta obveza nije dodatni način plaćanja, već se odnosi na samu narav obveze dužnika.

51. U tom pogledu valja istaknuti da su okolnosti koje su dovele do ovog predmeta drukčije od onih iz predmeta u kojem je donesena presuda Kásler i Káslerné Rábai⁽¹⁷⁾. U potonjem predmetu ne samo da je zajam bio izražen u švicarskim francima i da se morao vratiti u nacionalnoj valuti (mađarska forinta), već su i mjesečne rate izračunane prema prodajnom tečaju te valute koji je upotrebljavala predmetna banka. Suprotno stajalištu koje je zagovarala poljska vlada, smatram da postoji razlika između ugovora o kreditu u stranoj valuti i kredita indeksiranih u stranoj valuti. Naime, u potonjem slučaju otplata se uvijek izvršava u nacionalnoj valuti. Prema mojem mišljenju, pogrešno je izjednačiti odredbu o otplati u stranoj valuti s takozvanom „monetarnom” odredbom. Prekvalifikacijom predmetnog ugovora u ugovor o kreditu koji je samo „indeksiran u stranoj valuti” ne uzima se u obzir

činjenica da je navođenje strane valute središnji element uzajamnih obveza stranaka pri sklapanju ugovora o zajmu.

52. Također, suprotno odredbi o mehanizmu izmjene cijena usluga pruženih potrošaču (kao što je onaj o kojem je riječ u predmetu [Invitel\(18\)](#)) ili usluga koje nudi prodavatelj robe ili pružatelj usluga, „tečajni rizik” itekako pripada ključnim elementima ugovora o zajmu u stranoj valuti. Usto, iako se, kao što je odlučio Sud u predmetu [Matei\(19\)](#), pojam „ukupni troškovi kredita za potrošača” u smislu članka 3. točke (g) Direktive 2008/48/EZ([20](#)) ne može izjednačiti s pojmom „glavni predmet ugovora”, valuta u kojoj se zajam mora vratiti bitna je obveza koja obilježava ugovor o kreditu.

53. Naposljetku, prije zaključka o trećem pitanju koje je postavio sud koji je uputio zahtjev, čini mi se važnim ukratko razmotriti pitanje je li moguće pozvati se, u posebnim okolnostima ovog predmeta, na članak 1. stavak 2. Direktive 93/13.

54. Tim člankom previđa se da „[u]govorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba i odredaba ili načela međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili [Unija] stranke” nisu obuhvaćene odredbama te direktive. To isključenje opravdano je činjenicom da je opravdano pretpostaviti da je nacionalni zakonodavac uspostavio ravnotežu između svih prava i obveza stranaka u određenim ugovorima([21](#)).

55. U tom pogledu, činjenica da je nacionalni sud prethodno pitanje formalno oblikovao pozivajući se samo na neke odredbe prava Unije, ne sprječava Sud da tome sudu da sve elemente tumačenja koji bi mogli biti korisni za donošenje odluke u postupku koji se vodi pred njim, bez obzira na to je li se na njih pozvao u svojim pitanjima ili ne. Na Sudu je da iz svih podataka koje je dostavio nacionalni sud, a posebno iz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku, izdvoji one dijelove prava Unije koje je potrebno tumačiti imajući u vidu predmet spora([22](#)).

56. Međutim, u okviru ovog predmeta, rumunjska vlada i banka posebno su napomenule da se postavlja pitanje jesu li predmetne odredbe samo odraz načela monetarnog nominalizma iz članka 1578. Rumunjskog građanskog zakonika (vidjeti točku 12. ovog mišljenja).

57. Sud je potvrdio da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti u smislu da je ugovorna odredba sadržana u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluga sklopio s potrošačem isključena iz područja primjene te direktive samo ako je navedena ugovorna odredba odraz sadržaja obvezne zakonske ili regulatorne odredbe, provjera čega je na sudu koji je uputio zahtjev([23](#)).

58. U ovom slučaju, moguće je imati dvojbe, s jedne strane, u pogledu toga je li načelo monetarnog nominalizma bilo potpuno primjenjivo na datum sklapanja predmetnih ugovora i, s druge strane, u pogledu toga proizlazi li navodni nepošteni učinak samo iz nacionalnog prava ili iz zajedničkog učinka tog prava i predmetnih odredbi. Uzimajući u obzir ograničeni doseg isključenja predviđenog člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13, nije sigurno je li to isključenje primjenjivo jer se članak 1578. Građanskog zakonika može smatrati dispozitivnim pravilom. U svakom slučaju, samo je na nacionalnom sudu da provede provjere u tom pogledu.

59. S obzirom na sva prethodna razmatranja, predlažem Sudu da odgovori da se članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je na sudu koji je uputio zahtjev da ocijeni, s obzirom na narav, opću strukturu i odredbe predmetnih ugovora o zajmu kao i na pravne i činjenične okolnosti potonjih ugovora, je li predmetna odredba, u skladu s kojom se kredit mora vratiti u istoj valuti u kojoj je i odobren, odraz zakonskih odredbi nacionalnog

prava u smislu članka 1. stavka 2. te direktive. Ako to nije tako, nacionalni sud treba smatrati da je ta odredba obuhvaćena pojmom „glavnog predmeta ugovora”, čime se spomenuta odredba isključuje iz ispitivanja njezine potencijalno nepoštene naravi. To može biti slučaj odredbe unesene u ugovor o zajmu u skladu s kojom zajmoprimac mora vratiti iznos u istoj valuti u kojoj mu je odobren.

Drugo prethodno pitanje: pojam „jasnoće i razumljivosti” ugovornih odredbi

60. Sud koji je uputio zahtjev traži od Suda da utvrdi mora li uvrštavanje ugovorne odredbe, u ovom slučaju odredbe kojom se predviđa obveza potrošača da vrati kredit koji mu je dodijeljen u istoj valuti, biti popraćeno iscrpnim informacijama u pogledu ekonomskih posljedica koje mogu proizaći iz te odredbe.

61. U tom pogledu valja najprije istaknuti da se zahtjev za jasno i razumljivo sastavljen tekst ugovornih odredbi kojima se obvezuju potrošači i prodavatelj robe ili pružatelj usluga mora poštovati čak i ako je odredba obuhvaćena člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13(24). Uvjeti iz te odredbe, iako su obuhvaćeni područjem koje se uređuje tom direktivom, izuzeti su iz ocjene njihove nepoštenosti, međutim samo ako nadležni nacionalni sud nakon pojedinačnog ispitivanja svake odredbe procijeni da ih je prodavatelj robe ili pružatelj usluga sastavio na jasan i razumljiv način(25). Drugim riječima, kako god sud zaključio u ovom slučaju u pogledu primjenjivosti članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 na sporne odredbe, nameće se zahtjev za „jasno i razumljivo” sastavljen tekst tih odredbi.

62. Nadalje, sada je dobro poznato da je zahtjev za jasno i razumljivo sastavljen tekst odredbi ugovora sklopljenih s potrošačima, koji je potrebno analizirati s obzirom na uvodnu izjavu 20. Direktive 93/13(26) i koji ima isti doseg kao i zahtjev iz članka 5. te direktive, od osobite važnosti i da podrazumijeva da se potrošač stvarno upozna sa svim odredbama. Naime, potrošač će, na temelju informacija koje je pružio prodavatelj robe ili pružatelj usluga, odlučiti ugovorno se vezati uz tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga(27).

63. Konačno, također je nesporno da se taj zahtjev treba široko tumačiti: ne može se ograničiti isključivo na formalni i gramatički aspekt, već podrazumijeva da potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija može predvidjeti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze, kao što je moguća izmjena cijena koju mora snositi(28). U tim okolnostima valja uzeti u obzir razinu pažnje koja se zahtijeva od prosječnog potrošača, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću(29).

64. U tom pogledu čini mi se ključnim da, osobito zbog posebno otežavajućih financijskih obveza, kao što su one koje mogu biti obilježje zajmova odobrenih na dulje razdoblje, prodavatelji robe ili pružatelji usluga pruže potrošačima dovoljno informacija kako bi se mogli obvezati s potpunim saznanjem o činjenicama.

65. Konkretno, u slučaju da potrošaču predlaže ugovor o zajmu, prodavatelj robe ili pružatelj usluga treba, pomoću lako razumljivih informacija, navesti njegove moguće posljedice na ekonomsku situaciju tog potrošača. Potonji mora, među ostalim, biti u mogućnosti razumjeti da se, u zamjenu za određene financijske pogodnosti (kao što je na primjer niska kamatna stopa), obvezuje snositi određenu razinu rizika. Valja pojasniti da, u slučaju kredita koji se ne odnose na nekretnine, osim opće obveze informiranja koja proizlazi iz Direktive 93/13 postoje i konkretnije obveze predviđene direktivama o ugovorima o potrošačkim kreditima(30).

66. Da se vratim na ovaj slučaj, ako je prosječni potrošač, koji postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, u načelu u mogućnosti shvatiti da je devizni tečaj podložan promjenama, on, s druge strane, mora biti jasno obaviješten o činjenici da se, potpisujući ugovor o kreditu

izraženom u stranoj valuti, izlaže određenom tečajnom riziku koji će gospodarski teško moći snositi u slučaju pada vrijednosti valute u kojoj ostvaruje svoje dohotke(31).

67. U takvim okolnostima od prodavatelja robe ili pružatelja usluga, u ovom slučaju banke, treba zahtijevati da navede, uzimajući u obzir njegovo znanje i poznavanje tog područja, moguće promjene deviznog tečaja i rizike svojstvene sklapanju kredita u stranoj valuti, osobito u slučaju da potrošač koji je korisnik kredita ne ostvaruje svoje dohotke u toj valuti.

68. Međutim, čini mi se neprimjerenim da se od prodavatelja robe ili pružatelja usluga zahtijeva da obavijesti, u fazi sklapanja kreditnog ugovora, potrošača o nastanku događaja ili promjenama koje su uslijedile nakon zaključenja ugovora i koje on nije mogao predvidjeti. Od prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne može se zahtijevati da potrošačima pružaju druge informacije osim onih koje su im poznate ili koje bi im objektivno morale biti poznate u trenutku sklapanja ugovora.

69. U ovom slučaju, u nedostatku elemenata kojima se dokazuje da je banka bila u mogućnosti predvidjeti promjenu, i to povijesnu promjenu, deviznog tečaja između rumunjskog leua i švicarskog franka u opsegu poput onoga koji je zabilježen godine 2007. i da ona o tome namjerno nije obavijestila korisnike kredita, čini mi se posve nerazumno da se od prodavatelja robe ili pružatelja usluga zahtijeva da on sam snosi tečajni rizik. Međutim, na nacionalnom je sudu da provjeri je li prodavatelj robe ili pružatelj usluga zapravo osigurao to da predmetni potrošači razumiju sadržaj odredaba ugovora o kreditu i, u skladu s tim, jesu li oni bili zaista u mogućnosti ocijeniti ekonomske posljedice tih odredaba.

70. U tom pogledu problematiku koja se ovdje ispituje treba razlikovati od one u predmetu u kojem je donesena presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai(C-26/13, EU:C:2014:282).

71. U potonjem predmetu bilo je odlučujuće znati je li, s obzirom na sve relevantne elemente činjeničnog stanja, uključujući oglašavanje i obavijesti koje je davatelj kredita učinio dostupnima u sklopu pregovora o sklapanju ugovora o kreditu, prosječan potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, mogao ne samo znati za postojanje razlike između prodajnog i kupovnog tečaja u stranoj valuti, koja je uobičajena na tržištu vrijednosnih papira, nego i je li mogao procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje za njega proizlaze iz primjene prodajnog tečaja na obračun rata otplate koje će u konačnici biti dužan platiti, a time i na ukupan trošak njegovog zajma(32). Podsjećam da u navedenom predmetu nije izravno bila riječ o promjenama deviznog tečaja, već o činjenici da su otplate mjesečnih rata kredita bile izračunane u skladu s prodajnim tečajem te valute koji je upotrebljavala banka.

72. Zaključno, zahtjevom prema kojem ugovorna odredba mora biti sastavljena na jasan i razumljiv način pretpostavlja se da odredbu koja se odnosi na otplatu kredita u istoj valuti potrošač razumije na formalnoj i gramatičkoj razini, ali također u pogledu njezina konkretnog dosega, na način da prosječni potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može ne samo biti svjestan mogućnosti povećanja ili pada strane valute u kojoj je kredit sklopljen, već može i procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje takva odredbe ima na njegove financijske obveze. Međutim, tim se zahtjevom prodavatelju robe ili pružatelju usluga ne može nametnuti da predvidi i obavijesti potrošača o nepredvidivim kasnijim promjenama, kao što su one kojima su obilježene fluktuacije deviznih tečaja o kojima je riječ u glavnom postupku, i da taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga za njih snosi odgovornost.

Prvo pitanje: trenutak ocjene postojanja „znatnije neravnoteže”

73. Sud koji je uputio zahtjev želi znati treba li se „znatnija neravnoteža” između prava i obveza stranaka prema ugovoru, u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13, analizirati samo s obzirom na situaciju u trenutku sklapanja ugovora ili može li se uzeti u obzir promjena koja je uslijedila nakon sklapanja ugovora kojom su se pretjerano povećale financijske obveze potrošača u odnosu na one koje su postojale u trenutku sklapanja ugovora.

74. Najprije smatram da je primjereno istaknuti da, kao što to proizlazi iz strukture Direktive 93/13 i sustava zaštite koja je njome predviđena, to pitanje ima smisla samo ako bi se zaključilo da predmetna odredba nije obuhvaćena člankom 4. stavkom 2. te direktive – jer se ne odnosi ni na predmet ni na cijenu usluge ili pak jer nije sastavljena na jasan i razumljiv način – i da stoga valja sadržajno ispitati njezinu nepoštenost. U suprotnom slučaju, čini se da to pitanje nije relevantno.

75. U slučaju da bi Sud trebao dati pojašnjenja u pogledu trenutka u kojem valja ocijeniti postojanje „znatnije neravnoteže” između prava i obveza stranaka u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13(33), smatram da jasno proizlazi, kako iz teksta odredaba te direktive tako i iz naravi zaštite koja se njome jamči potrošaču, da se ocjena postojanja takve neravnoteže mora provesti s obzirom na okolnosti i informacije dostupne na datum sklapanja predmetnog ugovora.

76. Kao prvo, što se tiče teksta relevantnih odredaba te direktive, na temelju njezina članka 3. stavka 1., nepoštenost ugovorne odredbe treba ocijeniti s obzirom na postojanje „znatnije neravnoteže između prava i obveza koje proizlaze iz ugovora”. Tim se člankom a priori isključuje svako upućivanje na događaje ili promjene koji su uslijedili nakon sklapanja predmetnog ugovora.

77. Usto, u skladu s člankom 4. stavkom 1. navedene direktive, „nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi”(34).

78. U tim se odredbama sasvim jasno navodi da se ocjena nepoštenosti ugovorne odredbe mora provesti s obzirom na trenutak sklapanja predmetnog ugovora.

79. Kao drugo, što se tiče cilja Direktive 93/13, njime se potrošaču jamči zaštita od toga da prodavatelj robe ili pružatelj usluga unese ugovorne odredbe za koje se pokazalo da, s obzirom na popratne okolnosti sklapanja predmetnog ugovora kao i na druge odredbe tog ugovora(35), dovode do znatnije neravnoteže između ugovornih strana. U tim okolnostima valja provjeriti je li prodavatelj robe ili pružatelj usluga, koji je na pošten i pravedan način poslovao s potrošačem, mogao razumno očekivati da će potonji potrošač prihvatiti sklapanje ugovora(36).

80. Iako je, sukladno Direktivi 93/13, očito da u okviru ocjene nepoštenosti odredbe te, stoga, postojanja znatnije neravnoteže između stranaka na štetu potrošača, valja uzeti u obzir sve okolnosti za koje je prodavatelj robe ili pružatelj usluga mogao znati prilikom sklapanja ugovora i koje su mogle utjecati na njegovo naknadno izvršenje, ta ocjena ne može ni u kojem slučaju ovisiti o događajima koji su uslijedili nakon sklapanja ugovora, a koji su neovisni o volji stranaka.

81. Prema mojem mišljenju, iako se sa stajališta Direktive 93/13 trebaju sankcionirati ugovorne odredbe kojima se stvara neravnoteža u korist prodavatelja robe ili pružatelja usluga, potonji ne mogu, s druge strane, biti odgovorni za promjene koje su uslijedile nakon sklapanja ugovora i koje su neovisne o njihovoj volji. U suprotnom slučaju, prodavatelju robe

ili pružatelju usluga ne bi se samo nametnule nerazmjerne obveze, već bi bilo ugroženo i načelo pravne sigurnosti.

82. U tom pogledu valja razlikovati slučaj u kojem se ugovornom odredbom unosi neravnoteža između stranaka koja se očituje samo tijekom izvršenja ugovora od onog u kojem se obveze potrošača, iako ne postoji nepoštena odredba, zbog promjene okolnosti koja je uslijedila nakon sklapanja ugovora i koja je neovisna o volji stranaka, potonjem potrošaču čine većima.

83. U prvom slučaju, koji prije svega odgovara onom koji je Sud imao priliku razmotriti u predmetu u kojem je donesena presuda od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180), a koji se odnosio na mogućnost prodavatelja robe ili pružatelja usluga da unošenjem standardizirane odredbe jednostrano izmijeni cijenu pružanja usluga (opskrba plinom), „naknadna promjena” predmetnog ugovora zapravo se odnosila na provedbu ugovorne odredbe koja je od početka bila nepoštena jer se njome unosila znatnija neravnoteža između stranaka.

84. Drugi slučaj, odnosno onaj u kojem ne postoji nepoštena odredba već u kojem se zbog promjene okolnosti obveze potrošača njemu čine pretjeranima, nasuprot tome nije obuhvaćen zaštitom koja se dodjeljuje Direktivom 93/13(37).

85. Čini mi se da je to slučaj odredbe kojom se, u ugovoru o zajmu u stranoj valuti, nameće da se mjesečne rate otplate kredita moraju izvršavati u toj istoj valuti i da, stoga, potrošač u slučaju pada vrijednosti nacionalne valute u odnosu na tu istu valutu „snosi” tečajni rizik.

86. Ne čini se da takva odredba sama po sebi unosi neravnotežu. Naime, treba istaknuti da je promjena deviznog tečaja, koji može, podsjećam, rasti i padati, okolnost koja ne ovisi o volji jedne od strana kreditnog ugovora. Činjenica da je zbog promjene deviznog tečaja ugovorna obveza koja se nameće korisniku kredita postala veća kada je pretvorena u nacionalnu valutu ne može dovesti do toga da se tečajni rizik prenese na davatelja kredita.

87. Osim toga, za zaključak o postojanju znatnije neravnoteže potrebno je utvrditi postojanje razlike između posuđenog i vraćenog iznosa. Međutim, takva razlika ne postoji: banka je posudila određeni broj novčanih jedinica i ima pravo ostvariti povrat tog istog broja jedinica.

88. Drugim riječima, činjenica da potrošač snosi tečajni rizik sama po sebi ne stvara znatniju neravnotežu jer prodavatelj robe ili pružatelj usluga (u ovom slučaju, banka) nema kontrolu nad stopom deviznog tečaja koja će biti na snazi nakon sklapanja ugovora.

89. Iako se postojanje znatnije neravnoteže treba ocijeniti također u odnosu na promjene kojih je prodavatelj robe ili pružatelj usluga kao vjerovnik bio svjestan ili ih je mogao predvidjeti u trenutku sklapanja ugovora, isto ne vrijedi za događaje do kojih je došlo tijekom trajanja predmetnog ugovora, i to neovisno o volji stranaka.

90. Zaključno i u slučaju da je potrebno odgovoriti na prvo pitanje, predlažem Sudu da odgovori da članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se znatnija neravnoteža između prava i obveza stranaka koje proizlaze iz ugovora treba ocjenjivati s obzirom na sve okolnosti koje je prodavatelj robe ili pružatelj usluga mogao razumno predvidjeti prilikom sklapanja ugovora. Nasuprot tome, ta se neravnoteža ne može ocjenjivati s obzirom na događaje koji su uslijedili nakon zaključenja ugovora, kao što su promjene deviznog tečaja, nad kojima prodavatelj robe ili pružatelj usluga nije imao kontrolu i koje nije mogao predvidjeti.

Zaključak

91. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja je uputila Curtea de Apel Oradea (Žalbeni sud u Oradei, Rumunjska) odgovori na sljedeći način:

1. Članak 4. stavak 2. Direktive 93/13/EEZ Vijeća od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da je na sudu koji je uputio zahtjev da ocijeni, s obzirom na narav, opću strukturu i odredbe predmetnih ugovora o zajmu kao i na pravne i činjenične okolnosti potonjih ugovora, je li predmetna odredba, u skladu s kojom se kredit mora vratiti u istoj valuti u kojoj je i odobren, odraz zakonskih odredbi nacionalnog prava u smislu članka 1. stavka 2. te direktive. Ako to nije tako, nacionalni sud treba smatrati da je ta odredba obuhvaćena pojmom „glavnog predmeta ugovora”, čime se spomenuta odredba isključuje iz ispitivanja njezine potencijalno nepoštene naravi. To može biti slučaj odredbe unesene u ugovor o zajmu u skladu s kojom zajmoprimac mora vratiti iznos kredita u istoj valuti u kojoj mu je odobren.

2. Zahtjevom prema kojem ugovorna odredba treba biti sastavljena na jasan i razumljiv način pretpostavlja se da odredbu koja se odnosi na otplatu kredita u istoj valuti potrošač razumije na formalnoj i gramatičkoj razini, ali također u pogledu njezina konkretnog dosega, na način da prosječan potrošač, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može ne samo biti svjestan mogućnosti povećanja ili pada strane valute u kojoj je kredit sklopljen, već može i procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje takva odredbe ima na njegove financijske obveze. Međutim, tim se zahtjevom prodavatelju robe ili pružatelju usluga ne može nametnuti da predvidi i obavijesti potrošača o nepredvidivim kasnijim promjenama, kao što su one kojima su obilježene fluktuacije deviznih tečaja o kojima je riječ u glavnom postupku, i da taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga za njih snosi odgovornost.

3. Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se znatnija neravnoteža između prava i obveza stranaka koje proizlaze iz ugovora treba ocjenjivati s obzirom na sve okolnosti koje je prodavatelj robe ili pružatelj usluga mogao razumno predvidjeti prilikom sklapanja ugovora. Nasuprot tome, ta se neravnoteža ne može ocjenjivati s obzirom na promjene koje su uslijedile nakon zaključenja ugovora, kao što su promjene deviznog tečaja, nad kojima prodavatelj robe ili pružatelj usluga nije imao kontrolu i koje nije mogao predvidjeti.

[1](#) Izvorni jezik: francuski

[2](#) Direktiva Vijeća od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.)

[3](#) Ovaj se predmet razlikuje od predmeta u kojem je donesena presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), koja se odnosila na ugovorne odredbe kojima se određivala stopa tečaja za isplatu sredstava i otplatu zajma, kao i od predmeta u kojem je donesena presuda od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127), koja se odnosila na odredbe kojima se, s jedne strane, zajmodavcu

omogućavalo da u određenim uvjetima izmijeni kamatnu stopu i, s druge strane, kojima je bilo predviđeno da on ubire proviziju za rizik.

[4](#) Vidjeti točku 1. mojeg mišljenja u predmetu Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:85). Prema informacijama koje su mi bile na raspolaganju, više od 50 000 kućanstava u Rumunjskoj imalo je zajmove u švicarskim francima. Osim toga, iz informacija koje su dostavljene u okviru ovog predmeta proizlazi da se devizni tečaj između švicarskog franka i rumunjskog leua u razdoblju od 2007. i 2014. godine više ili manje udvostručio. Također valja istaknuti da je, odlukom od 7. veljače 2017., Curtea Constituțională (Ustavni sud, Rumunjska), zasjedajući u punom sastavu, ukinula rumunjski zakon kojim se smanjio devizni tečaj koji se morao primjenjivati prilikom otplate zajmova u švicarskim francima kako bi se, najvjerojatnije, spriječili i ispravili slučajevi prezaduženosti. Taj je sud osobito smatrao da, postupajući na taj način, zakonodavac nije poštovao načelo pravne sigurnosti i da je, stoga, povrijedio ustavne odredbe. Naposljetku, valja napomenuti da se drugi predmeti koji su trenutno u tijeku (vidjeti osobito predmete C-627/15, Gavrilescu; C-483/16, Sziber; C-38/17, GT, C-51/17, Ilyés i Kiss, C-118/17, Dunai, C-119/17, Lupean i Lupean, kao i C-126/17, Czakó) također odnose na praksu u pogledu zajmova u stranoj valuti.

[5](#) Posljednji put ponovno objavljena u prvom dijelu Monitorul Oficial al României, dio I., br. 543 od 3. kolovoza 2012.

[6](#) Čak i kad postoji sudska praksa Suda kojom se rješava pravno pitanje o kojem je riječ, nacionalni sudovi imaju potpunu slobodu obraćanja Sudu ako to smatraju prikladnim (vidjeti osobito presudu od 17. srpnja 2014., Torresi (C-58/13 i C-59/13, EU:C:2014:2088, t. 32. i navedena sudska praksa)).

[7](#) Za noviju uporabu tih načela, upućuje se osobito na presudu od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, t. 29. do 34.).

[8](#) Za sličan pristup, vidjeti presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 41. i 42.).

[9](#) Vidjeti osobito presude od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, t. 48.), od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 45.), i od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 53.).

[10](#) Vidjeti zaključke mojeg mišljenja u predmetu Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:85, t. 33.).

[11](#) Vidjeti osobito presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 42.); od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 49.), i od 23. travnja 2015., Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, t. 31.).

[12](#) Vidjeti presudu od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 50. i navedena sudska praksa).

[13](#) Vidjeti osobito presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 49. i 50.); od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 53. i 54.), i od 23. travnja 2015., Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, t. 33.).

[14](#) Vidjeti presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 54. i 55.), i od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 55. i 56.).

[15](#) Za detaljnije ispitivanje „bitnih činidbi” koje određuju ugovor o kreditu, upućujem na moje mišljenje u predmetu Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:85, t. 56. do 65.).

[16](#) Vidjeti osobito Odluku br. 2/2014 PJE Kúria (Vrhovni sud, Mađarska), koja je donesena radi ujednačenog tumačenja odredbi građanskog prava, na koju izričito upućuje presuda od 3. prosinca 2015., Banif Plus Bank (C-312/14, EU:C:2015:794, t. 43. do 45.). U toj je odluci Kúria (Vrhovni sud) presudila da se, u načelu, odredbe ugovora o zajmu u stranoj valuti, čija je posljedica da u zamjenu za kamatnu stopu koja je povoljnija od one koja je ponuđena za zajmove u nacionalnoj valuti rizik od aprecijacije strane valute u cijelosti snosi potrošač, odnose na glavni predmet ugovora.

[17](#) Vidjeti presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).

[18](#) Vidjeti presudu od 26. travnja 2012., Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242).

[19](#) Presuda od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127)

[20](#) Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ (SL 2008., L 133, str. 66.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 13., str. 58.)

[21](#) Vidjeti osobito presudu od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, t. 28.), i uvodnu izjavu 13. Direktive 93/13.

[22](#) Vidjeti osobito presude od 27. listopada 2009., ČEZ (C-115/08, EU:C:2009:660, t. 81. i navedena sudska praksa), i od 10. rujna 2014., Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, t. 71. i navedena sudska praksa).

[23](#) Vidjeti osobito presudu od 10. rujna 2014., Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, t. 80.).

[24](#) Presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 68.)

[25](#) Vidjeti presudu od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, t. 32.).

[26](#) Tom se uvodnom izjavom zahtijeva „da bi se ugovori trebali sastavljati jasnim, razumljivim jezikom; potrošač bi zapravo trebao dobiti mogućnost da pregleda sve odredbe i, u slučaju kakvih dvojbi, trebalo bi prevagnuti tumačenje koje je za potrošača najpovoljnije”.

[27](#) Vidjeti presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 66. do 70. i navedena sudska praksa).

[28](#) Vidjeti presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 71. i 72.); od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 73.), i od 9. srpnja 2015., Bucura (C-348/14, neobjavljena, EU:C:2015:447, t. 51., 52., 55. i 60.).

[29](#) Vidjeti u tom smislu presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 74.), i od 26. veljače 2015., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, t. 75.).

[30](#) Vidjeti osobito članke 4. do 6. Direktive 2008/48.

[31](#) Vidjeti u tom pogledu Preporuku Europskog odbora za sistemske rizike od 21. rujna 2011. o kreditima u stranoj valuti (ESRB/2011/1) (SL 2011., C 342, str. 1.), Preporuka A – Svijest davatelja kredita o riziku, točka 1.

[32](#) Vidjeti presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 74.).

[33](#) Vidjeti osobito presude od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164), i od 16. siječnja 2014., Constructora Principado (C-226/12, EU:C:2014:10).

[34](#) Moje isticanje.

[35](#) Vidjeti osobito presudu od 16. siječnja 2014., Constructora Principado (C-226/12, EU:C:2014:10, t. 24. i navedena sudska praksa).

[36](#) Vidjeti osobito presudu od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, t. 69.).

[37](#) Cilj je Direktive 93/13 samo odvratiti prodavatelja robe ili pružatelja usluga od uporabe odredaba koje unose znatniju neravnotežu i sankcionirati je, a ne urediti „nepredvidive” pravne situacije, koje eventualno mogu biti obuhvaćene nacionalnim pravom.